

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Sanaria Saad Mohamed

Vem vågar skvallra?

En analys av aktuellt lagförslag om kronvittnen ur ett
rättssäkerhetsperspektiv

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sacharias Votinius

Termin: VT2022

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1. INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Terminologi	5
1.4 Avgränsningar	6
1.5 Metod och Material	6
1.6 Forskningsläge	8
1.7 Disposition	8
2. RÄTTSSÄKERHET	9
2.1 Vad är rättssäkerhet?	9
2.2 Rättssäkerhet och effektivitet	9
3. STRAFFLINDRING I SVENSK RÄTT	11
3.1 Billighetsskäl	11
3.2 Angivelse av egen brottslighet som strafflindringsgrund	11
3.3 Bilsprängarmålet i NJA 2009 s. 599	12
4. KRONVITNESSYSTEM I SVERIGE	14
4.1 Tystnadskultur	14
4.2 Lagförslag om kronvittnen	15
4.3 Nackdelar med lagförslaget	16
4.4 Fördelar med lagförslaget	17

5. EN KOMPARATIV UTBLICK - DANMARK	19
5.1 Inledning	19
5.2 1998 års fall från Højesteret	19
5.3 Införandet av kronvitnesssystemet	20
5.4 Effekter av införandet	21
6. ANALYS OCH SLUTSATS	22
6.1 Analys	22
6.2 Sammanfattande slutsatser	25
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	27
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	30

Summary

Gang related crimes are often one of the main topics in the Swedish political debates.

There is a common concern within the society related to the criminal gangs and a pressure on the government to act. In March 2022, the government presented a bill where a “crown witness” system is being suggested as part of a solution to the problem.

There is a strong “silence culture” between members in criminal gangs. The feeling of loyalty towards each other is of significant meaning and any cooperation with police is looked down upon. A crown witness system is supposedly going to encourage cooperation with police with the result of a higher crime clearance rate. Denmark installed a crown witness system in the year of 2002 and are used as a prime example of inspiration. The Swedish legal system relies on important legal principles, such as the rule of law. When new bills are presented in procedural law, it is of utter importance that they do not excavate the rule of law. However, it is also of utter importance that they are efficient. Those in favor of the new bill argues that efficiency is key and that the proposed bill is indeed efficient. Those who are against the new bill argues that the crown witness system would go against the rule of law.

The purpose of this essay is to analyze the new bill from a rule of law perspective. There are two questions that will be answered in this essay. First, what are the main arguments in favor of and against the new bill? Secondly, if the government passes the bill, will it result in a breach of the silence culture?

The conclusion is that there are arguments on both sides of significant importance. However, the proposed bill as such will not result in a breach of the silence culture. There are some fundamental and practical issues with the bill which are against the rule of law. A crown witness system is odd to Swedish law and since there are no grounds for it to breach the silence culture, there are also no convincing arguments as to why there should be an installment of the system.

Sammanfattning

I den svenska kriminalpolitiska debatten har frågan om kriminella nätverk tagit stor plats. Det finns en utbredd oro i samhället över de kriminella nätverken och det finns en ständig press på staten att komma till rätta med problemen. I mars 2022 presenterade regeringen ett lagförslag om kronvitnesssystem som en del av en lösning.

Det finns en stark tystnadskultur bland medlemmar i de kriminella nätverken. Känslan av lojalitet och broderskap väger tungt, samarbete med rättsväsendet är inte accepterat. Med ett kronvitnesssystem är tanken att öka incitamentet till samarbete med rättsväsendet och därigenom uppklara fler brott. Danmark införde ett kronvitnesssystem redan år 2002 och används i hög grad som inspirationskälla. Svenskt rättssystem bygger på bland annat rättssäkerhet. När nya processrättsliga lagförslag presenteras är det av ytterst vikt att de inte urholkar rättssäkerheten. Samtidigt är effektivitet inom brottmål viktigt och önskvärt. Personer för det nya lagförslaget menar att lagförslaget kommer att leda till att fler brott uppklaras och är därför effektivt. Kritiker menar istället att lagförslaget inte är rättssäkert.

Syftet med denna uppsats är att analysera det nya lagförslaget ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Två frågeställningar kommer att besvaras. 1) Vilka är de huvudsakliga för- och nackdelarna med lagförslaget? 2) Kommer lagförslaget, skulle det införas, leda till en nedbrytning av tystnadskulturen?

Uppsatsens slutsatser är att det finns både för- och nackdelar med ett kronvitnesssystem som är värda att beakta. Dock är slutsatsen också att lagförslaget inte kommer att leda till den effekt som eftersträvas, en nedbrytning av tystnadskulturen. Därutöver är lagförslaget förknippat med en del principiella och praktiska problem, därför är lagförslaget inte heller rättssäkert. Det konstateras även att kronvitnesssystem är udda för svensk rätt och eftersom det saknas belägg för genomslag av den eftersträlvade effekten, saknas det också övertygande argument för ett införande av ett kronvitnesssystem.

Förkortningar

Art.	Artikel
BrB	Brottsbalken (1962:700)
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.
Europeiska unionen	EU
JT	Juridisk Tidskrift
NJA	Nytt Juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen (1974:152)
Straffeloven	Straffeloven af 15. april 1930 (Danmark)
SvJT	Svensk Juristtidning

1. Inledning

1.1 Bakgrund

344 skjutningar under 2021, varav 45 med dödlig utgång.¹ Huvudfokus i den kriminalpolitiska debatten har under de senaste åren handlat om kriminella nätverk och det medförda våldet. Diskussioner har förts flitigt bland politiker och yrkesprofessionella om vilka åtgärder man ska vidta i syfte att minska våldet. Ett problem som diskuteras i sammanhanget är den tystnadskultur och avskärmning från rättsväsendet som präglar de kriminella nätverken. Konsekvenserna blir att en del brott som begås inom de kriminella nätverken förblir ouppklarade.² I november 2019 tillsatte regeringen en särskild utredare för frågan om ett kronvitnesssystem bör införas i Sverige. En så kallad *kronvittne* är en gärningsman som, i utbyte att få ett mildare straff eller helt slippa påföljd, avslöjar sina medgärningsmän eller någon annans brott. Tanken är att skapa ett incitament för gärningsmän att prata med rättsväsendet och på så vis komma åt den starka tystnadskulturen – med förhoppningen att fler brott uppklasas.³

Den svenska rätten har sin grund i en del principer, grundläggande för en demokrati. Bland dessa kan nämnas proportionalitet, likhet inför lagen och *rättssäkerhet*. Ett av de främsta argumenten *emot* ett kronvitnesssystem är att det skulle urholka rättssäkerheten. Kritiker pekar bland annat på risken för falska angivelser, avsaknad av förutsebarhet samt det låga bevisvärde som en utsaga från ett kronvittne kommer att få. Samtidigt finns det ett större samhällsintresse i att upplära brott och bryta tystnadskulturen bland medlemmar i kriminella nätverk.⁴

I mars 2022 presenterade regeringen sin proposition i bland annat frågan om kronvittnen, trots allvarlig kritik från Lagrådet och Advokatsamfundet.⁵ Regeringen har lagt fram ett lagförslag där ett kronvitnesssystem kan införas i Sverige, i form av en

---

¹ Polismyndigheten (2021).

² Brå (2019).

³ Prop. 2021/22:186, s. 52–54.

⁴ Ibid.

⁵ Advokatsamfundets nyhetsarkiv (2022), "Lagrådet avråder från kronvittnen".

strafflindningsgrund. Kritiker menar att lagförslaget är behäftat med för många nackdelar. Andra menar att fördelarna väger tyngre. Frågan återstår – Vad väger tyngst?⁶

1.2 Syfte och frågeställningar

Det huvudsakliga syftet med denna uppsats är att utreda regeringens lagförslag om kronvittnen, analysera dess förenlighet med rättssäkerheten samt utvärdera de argument som presenterats för och emot ett kronvitnesssystem. Uppsatsen ska därvid även undersöka om ett införande av ett sådant system kommer att uppnå den effekt som eftersträvas – en nedbrytning av tystnadskulturen med effekten att fler brott uppkläras. Därutöver kommer Danmarks kronvitnesssystem och de konsekvenser som det fått att analyseras.

Frågeställningarna lyder således som sådan:

1. Vilka huvudsakliga för- och nackdelar finns med gällande lagförslag ur ett rättssäkerhetsperspektiv?
2. Kommer lagförslaget, skulle det införas, resultera i den eftersträlvade effekten?

1.3 Terminologi

Det finns flera olika begrepp för att beskriva det som i folkmun kallas för gängkriminalitet, i denna uppsats kommer begreppet *kriminella nätverk* och *organiserad brottslighet* att användas. Det saknas en legal definition, däremot har Europeiska unionen (EU) uppställt 11 kriterier, varav 6 ska vara uppfyllda för att det ska röra sig om ett kriminellt nätverk. Bland annat ska brottsligheten vara ett samarbete mellan fler än två personer, det ska finnas en strävan efter makt och brottsligheten ska ha en lång utsträckning i tiden.⁷ Därutöver kommer jag att använda mig av uttrycket *medlemmar i kriminella nätverk*, med det åsyftar jag individer som begår brott inom de kriminella nätverken.

---

⁶ Prop. 2021/22:286, s. 16.

⁷ Polismyndigheten (2021), *Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten i polisregion Stockholm*.

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen är avgränsad till att i huvudsak behandla det lagförslag som regeringen i mars 2022 presenterat. Med hänsyn till det begränsade utrymmet kommer jag enbart behandla de mest centrala argumenten. I syfte att skapa underlag för förståelse av lagförslaget kommer jag att redogöra för strafflindringsregeln i 29 kap. 5 § brottsbalk (1962:700) (BrB), med fokus på punkten 5 i paragrafen. Övriga punkter kommer enbart att kort beröras.

Denna uppsats skrivs ur ett rättssäkerhetsperspektiv vad avser ett införande av ett kronvitnesssystem. Av tid- och utrymmesskäl har jag avgränsat analysen till att avse rättssäkerheten för individen under en brottmålsprocess. Med individen åsyftar jag en misstänkt eller tilltalad. Jag är medveten om att ett kronvitnesssystem kan ifrågasättas ur flera andra perspektiv, exempelvis ett brottsofferperspektiv. Detta faller dock utanför ramen för denna uppsats. Därutöver kommer tystnadskulturen att studeras.

Tystnadskulturer finns i samhället bland olika personer – medlemmar i kriminella nätverk, vittnen, familjer osv. Jag har avgränsat min utredning till att avse tystnadskulturen bland *medlemmar i kriminella nätverk*.

Fokus föreligger på svensk och nordisk rätt och ingen jämförelse med länder som infört ett så kallat plea bargain⁸ system utförs. En komparativ utblick kommer att utföras till Danmark där landets kronvitnesssystem kommer att analyseras. Länder som Norge och USA lämnas utanför. Slutligen kan ett kronvitnesssystem även att ifrågasättas ur ett europarättsligt perspektiv, Europakonventionen kommer dock inte att analyseras och faller därav utanför denna uppsats.

1.5 Metod och Material

I en rättsvetenskaplig studie finns olika metoder att välja mellan. För att uppnå syftet med denna uppsats krävs en utredning av gällande rätt, därav lämpar sig den rättsdogmatiska metoden bäst. Eftersom dansk rätt studeras blir den komparativa metoden också relevant.

---

⁸ Justia (2019), ”en överenskommelse mellan svarande och åklagaren om att begränsa åtalet eller påföljden mot att den misstänkte i gengäld erkänner sig skyldig.”

Metoden innebär att en analys utförs med utgångspunkt i förarbeten, lagtext, praxis samt doktrin. Nämda rättskällor kommer att i denna uppsats studeras, både vad avser svenska och danska källor.⁹

I uppsatsen deskriptiva del består materialet i stor del av praxis och offentligt tryck. I svensk rätt finns ett rättsfall från Högsta domstolen som berör frågan om kronvittnen, det är endast detta rättsfall från Sverige som diskuteras.¹⁰ Det är dock viktigt att framhålla vikten av rättsfallet. Vad avser dansk rätt finns det betydligt fler rättsfall på området, två rättsfall från Danmarks Højesteret har valts ut på grund av det genomslag de haft på dansk rätt.

Det huvudsakliga underlaget till denna uppsats har bestått i att studera den proposition där lagförslaget om kronvittnen lagts fram samt den statliga offentliga utredning (SOU) som legat till grund för propositionen. Därutöver har flertalet andra propositioner och SOU:er från tidigare år utgjort en essentiell del av uppsatsen.¹¹

Jag har valt Nils Jareborg och Josef Zilas böcker som doktrin i syfte att studera grundläggande gällande rätt vad avser utdömande av straff. Även Petter Asp m.fl. bok har utgjort en viktig del av denna uppsats. Samtliga har haft stort inflytande på straffrätten och besitter viktig expertis på området. Böckerna är dessutom kurslitteratur på juristprogrammet vid Lunds universitet vilket höjer tillförlitligheten i litteraturen.

Slutligen har jag även använt mig av den juridiska databasen JUNO när jag analyserat lagtext. JUNO är välrenommerad och används flitigt av både juriststudenter och yrkesprofessionella. Eftersom kronvittnen inte är reglerat i svensk rätt och aldrig heller varit det saknas det tillfredsställande litteratur i ämnet. Däremot finns rättsvetenskapliga artiklar att tillgå som litteratur, artiklarna har använts i syfte att skapa en bild av kronvittnen. Vid valet av artiklarna har jag varit källkritisk och medveten om att artiklarna kan spegla skribentens egna åsikter. Detta har dock varit viktigt för denna uppsats.

---

⁹ Nääv och Zamboni (2018), s. 21 ff.

¹⁰ NJA 2009 s. 599.

¹¹ SOU 2021:35 och 2021/22:186.

1.6 Forskningsläge

Ämnesområdet är aktuellt och debatteras dagligen i olika sociala medier. Den diskussion som nu förekommit kring kronvittnen förs i huvudsak av politiker och samhällsdebattörer. Diskussionerna är intressanta att följa men är också av lägre dignitet, beroende på vilken befattning debattören har. Även ett flertal studentuppsatser finns på området, dessa behandlar dock ämnet kronvittnen *innan* det nya lagförslaget presenterades och är därför inte av större relevans för syftet med denna uppsats.

Däremot har ämnet kronvittnen utretts av staten sedan flera år tillbaka och dessa utredningar är till största del den forskning som finns inom ämnet. Den senaste propositionen från år 2022 – *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring*, har varit mycket omfattande och utrett frågan om kronvittnen i större utsträckning än tidigare utredningar.

Forskning på området rättssäkerhet är betydligt bättre utvecklat än kronvittnen. Därför finns också en del etablerad litteratur att tillgå. För att beskriva rättssäkerheten har jag tagit hjälp av en artikel från svensk juristtidning (SvJT) författad av Josef Zila, "Om rättssäkerhet" i SvJT 1990 s. 284.

1.7 Disposition

Uppsatsen inleds med ett allmänt kapitel där jag bland annat presenterar syftet och de frågeställningar jag avser att besvara. Med kapitel 2 börjar också den utredande delen där rättssäkerheten närmare definieras. Detta följs av ett kapitel där strafflindringsgrunden redogörs för och där praxis presenteras, redogörelse av regeln om strafflindring är essentiell för förståelse av lagförslaget. I kapitel 4 definieras tystnadskulturer innan lagförslaget presenteras. I sammanhanget utreds också för- och nackdelar med lagförslaget.

För att öka nyanseringen finns den komparativa utblicken i kapitel 5 där uppsatsen redogör för Danmarks kronvitnessystem.

Slutligen sammanställs allt i ett avslutande kapitel, där en analys utförs i syfte att besvara uppsatsens frågeställningar.

2. Rättssäkerhet

2.1 Vad är rättssäkerhet?

Idag är Sverige en rättsstat. I en rättsstat ska det finnas rättsregler som efterlevs och där rättsstatens maktutövning går att förutse. Begreppet *rättssäkerhet* dyker oftast upp i olika sammanhang när ny lagstiftning föreslås och trots att begreppet är etablerat, är det inte *enhetligt* definierat. Rättssäkerheten brukar i vart fall kännetecknas av en hög grad av förutsebarhet. Att rättsstaten handlar på ett förutsebart sätt är ett skydd för individen som inte får utsättas för rättsliga ingripanden på felaktiga grunder. Jag återkommer till vad förutsebarheten innebär i sammanhanget.¹²

I en brottmålsprocess ska rättsskipningen vara effektiv, förutsebar, enhetlig samt utövas i enlighet med gällande lagar. Brottmålsprocessen ska även vara rättvis för samtliga parter, oavsett om denne är vittne, tilltalad eller målsägande. Rättvisa för den misstänkte är ett krav på upprätthållande av likabehandlingsprincipen. Lika fall ska behandlas lika.¹³ Traditionellt sett har den formella rättssäkerheten ansetts utgöra en grundpelare för rättssäkerheten som sådan. Formell rättssäkerhet innebär att rättsskipning och myndighetsutövning ska vara förutsebar. Josef Zila menar att en individ ska kunna förutse konsekvenserna av en lagstiftning och lita på korrekt utövning. Om person A bryter mot en regel X, ska följden bli Y. Materiell rättssäkerhet är svårare att precisera. Enligt Zila innebär den i vart fall att domar i moralisk, etisk och juridisk mening ska vara korrekta. Rättssäkerhetskravet är uppfyllt om brottmålsprocessen leder fram till materiellt korrekta domar, där rätt person döms till rätt straff.¹⁴

2.2 Rättssäkerhet och effektivitet

En brottmålsprocess ska alltså vara rättssäker. Men den ska också vara effektiv. Diskussionen om rättssäkerhetens förhållande till effektiviteten är ständigt aktuell. I syfte att upprätthålla förtroendet för rättsväsendet är det av ytterst vikt att rättssystemet både är

---

¹² Asp, m.fl. (2013), s. 105 ff.

¹⁴ Zila (1990), s. 287–291.

effektivt och rättssäkert.¹⁵ I samhällsdebatten ställs begreppen som motpoler till varandra, trots att de egentligen borde gå hand i hand. Ett rättssäkert system riskerar att bidra till långdragna processer och ett effektivt system i stället till rättssäkerhetsförluster. Trots idén av begreppen som motpoler är det viktigt att se dem som en del av en enhet. Ett förfarande som är effektivt måste också resultera i ett avgörande av kvalitet. Det finns en ständig press från samhällets sida att brottmålsförfaranden ska vara mer effektiva och konsekvenserna blir att rättssäkerheten undermineras. I en ideal värld ska ett lagförslag vara effektivt och *inte* underminera rättssäkerheten. Men debatten kring nya lagförslag i brottmål resulterar alltid i en avvägning, väger rättssäkerheten eller effektiviteten tyngst?¹⁶

---

¹⁵ Orton (1983), s. 556.

¹⁶ Ibid s. 559.

3. Strafflindring i svensk rätt

3.1 Billighetsskäl

En begången gärning har ett straffvärde. Straffvärdet utgörs av den straffskala som finns för det specifika brottet, samt av eventuella försvårande och/eller förmildrande omständigheter. Straffvärdet fastställs med hjälp av 29 kap. 1–3 §§ BrB.¹⁷ Domstolen kan också beakta de så kallade *billighetsskäl* i 29 kap. 5 § BrB och därigenom möjliggöra för strafflindring där gärningsmannen får ett mildare straff, än brottets egentliga straffvärde.¹⁸

En gärning begånget av person A behöver inte resultera i samma straff för samma gärning begånget av person B. Person A och B är olika individer med olika förutsättningar, i syfte att bland annat främja *social rättvisa* finns regeln om billighetsskäl i 29 kap. 5 § BrB.¹⁹ Lagstiftaren har syftat till att ange en uttömmande uppräkningslista av olika omständigheter som ska beaktas, däremot lämnar punkten 9 utrymme för tolkning. Om tolkningen går att utvidga till kronvittnen återkommer jag till nedan. Inom ramen för punkten 9 kan domstolen välja att beakta andra omständigheter än de övriga som lagstiftaren uttryckligen angett. Däremot behöver omständigheterna vara likvärdiga och lika tungt vägande som de övriga 8 punkter. En sådan omständighet skulle kunna vara att gärningsmannen begått brottet i samband med ett självmordsförsök.²⁰ De 9 punkter som finns är olika, men en gemensam nämnare för samtliga omständigheter är att de relaterar till gärningsmannens person och att de anknyter till sådant som skett *efter* att brottet avslutats.²¹

3.2 Angivelse av egen brottslighet som strafflindringsgrund

29 kap. 5 § 5 p. BrB är det närmsta vi kan komma kronvittnen i dagens lagstiftning. Bestämmelsen innehåller två led som kan resultera i en strafflindring för gärningsmannen. Det första ledet handlar om en gärningsman som frivilligt anger sig själv till polis eller

---

¹⁷ Asp, m.fl. (2013), s. 73 ff.; Jareborg och Zila (2020), s. 105 ff., 123.

¹⁸ Jareborg och Zila (2020), s. 104–106.

¹⁹ Prop. 1987/88:120 s. 96

²⁰ Lagkommentar till 29 kap. 5 § BrB.

²¹ Ibid.

åklagare. Det är viktigt att i sammanhanget poängtera att angivelsen ska vara frivillig – gärningsmannen behöver avslöja sig själv innan hen blir upptäckt av myndigheter. Det andra ledet infördes 2015 genom att lagstiftaren kompletterade bestämmelsen och möjliggjorde för domstolen att vid straffmätningen beakta gärningsmannens delaktighet i utredningen. För strafflindring ska gärningsmannen lämna uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen, normalt innefattande en detaljerad beskrivning av händelseförloppet. I en sådan situation kan gärningsmannen få ett mildare straff utdömt, även efter att hen blivit upptäckt.²²

När regeln infördes var flera remissinstanser skeptiska till införandet. Att en strafflindring skulle bli aktuell vid enbart angivelse av egen brottslighet, men inte *andras* brottslighet, skapar gränsdragningsproblem. Inom kriminella nätverk sker brott oftast i samverkan med andra medlemmar. Att då lämna uppgifter om sin egen brottslighet kan därför också leda till att någon annan avslöjas. Syftet med regeln, att få fler att samarbeta med rättsväsendet, skulle därför inte uppnås.²³

3.3 Bilsprängarmålet i NJA 2009 s. 599

I detta mål har Högsta domstolen uttalat sig i frågan om billighetsskäl kan inbegripa en situation där en tilltalad medverkar i utredningen, av någon *annans* brottslighet. Fallet är det enda där Högsta domstolen behandlat frågan om kronvittnen.

I september 2006 drabbades Göteborg av två bilsprängningar och förundersökningen lades ner i brist på bevis, inget åtal väcktes därför heller. Det var först två år senare som medlemmen DL i Bandidos MC valde att berätta vad som skett. DL angav att det var han tillsammans med två andra namngivna medgärningsmän som utfört attentaten på order av presidenten i MC-klubben. DL:s uppgifter var av sådan karaktär att polisen lyckades klara upp attentaten och samtliga inblandade dömdes för brotten.

Målet överklagades till Högsta domstolen, prejudikatfrågan var om DL:s medverkan till utredningen av *andras* brott skulle kunna hamna in under någon av

---

²² Jareborg och Zila (2020), s. 105–106.

²³ Prop. 2014/15:37 s. 15–16.

strafflindringsgrunderna i 29 kap. 5 § BrB. Att DL angett sig själv och medverkat vad avser sin *egen* brottsutredning föll redan in under 29 kap. 5 § 5 p. BrB. Att DL angivit de andra gärningsmännen föll *inte* in under samma punkt, konstaterade Högsta domstolen. Frågan var om det kunde falla in under punkten 9.

I samband med att DL avslöjat sina medbrottslingar fick han utstå allvarliga repressalier, detta resulterade i att DL eventuellt skulle behöva byta identitet och leva under ett skyddsprogram. Med hänsyn till att hoten var en direkt följd av DL:s medverkan, menade Högsta domstolen att DL bör åtnjuta en strafflindring med stöd av 29 kap. 5 § 8 p. BrB (nu 9 p.). Straffvärdet för brottet bestämdes till sju års fängelse, men med billighetsskäl att beakta utdömde Högsta domstolen till tre års fängelse. Målet gav upphov till en huvudregel och en undantagsregel. Om person A lämnar uppgifter om person B, ska A inte få en strafflindring enligt huvudregeln. Men om person A riskerar att drabbas av allvarliga repressalier på grund av uppgifterna om B, faller situationen in under 29 kap. 5 § 9 p. BrB och A kan få en strafflindring. Detta blev undantagsregeln.²⁴

Högsta domstolens avgörande fick utstå en hel del kritik. Däribland från Jack Ågren, forskare och lärare vid Stockholms universitet. Han ifrågasatte ordningen som skapats, nämligen att undantagsregeln innefattar strafflindring vid repressalier. Ågren menar att det snarare är som huvudregel att man *utsätts* för repressalier som kronvittne, än ett undantag.²⁵ Även advokaterna Nilsson och Olsson har ifrågasatt domen. De undrar om Högsta domstolen inte redan infört ett kronvitnesssystem genom ”bakvägen”. Eftersom man i princip alltid drabbas av repressalier som kronvittne torde samtliga få en strafflindring vid angivelse av andras brott. Advokaterna är av uppfattningen att Högsta domstolen i princip infört ett kronvitnesssystem, utan att kalla det för vad det är – ett kronvitnesssystem.²⁶

---

²⁴ Lagkommentar till 29:5 p.9 BrB.

²⁵ Ågren (2009/10), s. 697–701.

²⁶ Nilsson, s. 480 och Olsson, s. 489.

4. Kronvitnessystem i Sverige

4.1 Tystnadskultur

Som tidigare nämnts är ett av de främsta skälen till ett införande av ett kronvitnessystem att knäcka tystnadskulturen. Inom den organiserade brottsligheten utbreder sig en tystnadskultur bland gärningsmän, vittnen, brottsoffer och så vidare. Tystnaden är riktad gentemot rättsväsendet och är som allra grövst i de svenska utsatta områdena.²⁷ I en rapport från Brottsförebyggande rådet (Brå) framkommer det att tystnadskulturen är som mest vedertagen inom de kriminella nätverken. En naturlig anledning kan vara att skydda sig från rättsväsendets insyn i brottsliga handlingar. Det finns även en stark känsla av lojalitet och broderskap mellan medlemmarna i de kriminella nätverken. Medlemmarna pratar inte med polisen och termer som golare, tjallare och råtta förekommer för att beskriva den som talar med polisen.²⁸

Inom de kriminella nätverken finns flera mekanismer som utgör grunden för tystnadskulturen. Bland dessa är de mest grundläggande den egna vinningen av brottsligheten, den egna inblandningen och känslan av att stå utanför samhället. Det finns en stark misstro till polisen och myndigheter, eventuella brott inom och mellan nätverken regleras *inom* nätverken. Brå har utfört en genomgång av ärenden där misstänkta medlemmar från socialt utsatta områden förhöras av polis. Merparten svarar på polisens frågor med ”inga kommentarer” och frågor som berör annan än en själv är man extra noggrann med att inte svara på. Inom ett kriminellt nätverk finns en tydlig hierarkisk ordning. En variant av tystnadsnormen är när någon långt ner i hierarkin, oftast en yngre person, tar på sig hela skulden för ett brott. Syftet är att skydda medgärningspersonerna och att så få medlemmar inom ett nätverk som möjligt frihetsberövas.²⁹

Ytterligare en mekanism som upprätthåller tystnadskulturen inom de kriminella nätverken är uppfattningen om att samarbete med rättsväsendet resulterar i repressalier. I intervjuer

---

²⁷ Jfr. Polisens hemsida där utsatta områden beskrivs som ”geografiskt avgränsade områden som karaktäriseras av en låg socioekonomisk status och där de kriminella har en inverkan på lokalsamhället”.

²⁸ Brå (2019), s. 55.

²⁹ Ibid s. 91–93.

och ärenden som Brå tagit del av finns exempel på medlemmar som utstått fysiska och psykiska bestraffningar till följd av att ha pratat med polisen. De medlemmar som blivit utsatta för repressalier har godtagit dem som en konsekvens av sitt handlande. Enligt Brå är detta en indikation på att tystnadsnormen är etablerad och accepterad inom nätverken. Därutöver är känslan av lojalitet och samhörighet stark. I en intervju med en fritidsledare från ett socialt utsatt område framgår det att de enda som medlemmarna litar på är andra medlemmar. Tystnadskulturen är därför starkt implementerad inom de kriminella nätverken och avsteg från normen resulterar i repressalier.³⁰

4.2 Lagförslag om kronvittnen

Regeringen presenterade sin proposition i mars 2022, i den har regeringen följt utredningens bedömning och därför presenterat ett lagförslag om kronvittnen. Den största anledningen som motiverar ett införande är att knäcka tystnadskulturen. Idag finns billighetsskäl i 29 kap. 5 § BrB, regeln består i olika omständigheter som kan föranleda en strafflindring.³¹ Regeringen betonar att utformningen av ett kronvitnesssystem påverkar dess effektivitet och de risker som kan medfölja. Grundförutsättningen är dock att den tilltalade eller misstänkte kan få fördelar i sin egen brottsutredning, genom att vara behjälplig i en *annans* brottsutredning. Att införa ett renodlat kronvitnesssystem, ett plea-bargain system där den tilltalade kan förhandla med åklagaren och sedan binda domstolen är främmande för svensk rätt och utesluts därav. I stället innebär lagförslaget, i linje med utredningens förslag, ett införande av en ny strafflindringsgrund likt de vi idag finner i 29 kap. 5 § BrB. Precis som att en tilltalad genom paragrafens femte punkt kan få en strafflindring vid medverkan av det egna brottet, bör man få en strafflindring vid medverkan av *annans* brott.³²

Regeringen föreslår att bestämmelsen om kronvittnen ska införas i en helt ny paragraf, 29 kap. 5 a § BrB. Paragrafen ska enligt lagstiftaren ha följande lydelse:

---

³⁰ Ibid s. 95–97.

³¹ Jfr. avsnittet 3.1.

³² Prop. 2021/22:186 s. 54–55.

”Vid straffmätningen ska rätten, utöver brottets straffvärde, i skälig omfattning beakta om den tilltalade lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet. Detsamma gäller om den tilltalade lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av någon annans brott för vilket det inte är föreskrivet ett lindrigare straff än fängelse i sex månader eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott om gärningen är belagd med straff. Finns det någon sådan omständighet som avses i första eller andra stycket, får rätten döma till ett lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet, om det finns särskilda skäl för det.”

Förslaget innebär att rätten, *i skälig omfattning*, ska beakta om den tilltalade lämnat uppgifter som är av *väsentlig betydelse* för utredningen av *annans brott* för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än *fängelse i sex månader*.³³ Förslaget har en majoritet av remissinstanserna tillstyrkt, däribland Brottsoffermyndigheten, Polismyndigheten och Svea hovrätt. Åklagarmyndigheten håller med om att lagförslaget är en god lösning, men ifrågasätter den verkliga effekt som systemet kommer att leda till. Även JK ifrågasätter om lagförslaget kommer att resultera i den önskade effekten.³⁴

4.3 Nackdelar med lagförslaget

Redan år 1986 fick fängelsestraffkommittén utreda frågan om kronvittnen, man kom fram till ett par argument *emot* ett sådant system som varit återkommande genom åren och är fortsatt aktuella. För det första menade kommittén att systemet troligtvis skulle uppmuntra till ett icke-önskat beteende, att skvallra på andra personer. Kommittén markerade dock själva att detta argument inte är tungt vägande. För det andra menade kommittén att tunga kriminella skulle försöka skaffa sig fördelar genom att ljuga om personer lägre ner i den kriminella hierarkin. Detta är enligt kommittén en allvarlig risk, det är befogat att anta att en ledare inom det kriminella nätverket pekar på en nyrekryterad i sitt vittnesmål. Den nyrekryterade torde i en sådan situation inte våga stå upp för sig själv och riskera repressalier.³⁵

Under senare utredningar har bevisvärdet av en kronvittnesutsaga ifrågasatts, argumentationen kring bevisvärderingen är den främsta nackdelen med ett

---

³³ Ibid s. 169.

³⁴ Ibid s. 56–57.

³⁵ SOU 1986:14, s. 452–453.

kronvitnessystem. Risken för att ett kronvittne lämnar felaktiga uppgifter torde vara mycket högt, i synnerhet eftersom strafflindring utlovas. Bevisvärdet av uppgifterna torde därför vara såpass låga att vi kan ifrågasätta den önskade effektiviteten av ett kronvitnessystem.³⁶ Bengt Ivarsson, advokat, har i ett särskilt yttrande över aktuellt lagförslag uttryckt sin orolighet för detta. Uppgifter från en tilltalad om en annan medtilltalad bedöms redan idag som uppgifter med mycket lågt bevisvärde. Ivarsson menar alltså att detta är oberoende av om den tilltalade riskerar repressalier genom att vittna eller inte. Enligt Ivarsson är det uppenbart att bevisvärdet skulle bli ännu *lägre* om den som lämnar uppgifter har en belöning att se fram emot. Ivarsson är därför skeptisk till lagförslaget och pekar på den rättssäkerhetsproblematik som är förknippad med det låga bevisvärdet.³⁷

Advokatsamfundet är också kritiska till lagförslaget. De pekar bland annat på åsidosättandet av likabehandlingsprincipen som Advokatsamfundet menar måste upprätthållas. Det är problematiskt att svårutredda brott kan åtnjuta fördelar och inte dömas efter brottets straffvärde, medan brott som är lättare att utreda döms efter brottets straffvärde. Advokatsamfundet är därutöver även kritiska till om kravet på nödvändig förutsebarhet uppfylls för den misstänkte. Den misstänkte kan knappast förutse om den information hen lämnar kommer att bedömas som *väsentlig* från domstolen. Dessutom pekar Advokatsamfundet på den begränsade tillämpning som 29 kap. 5 § 5 p. BrB fått, och menar att samma lär gälla för kronvittnen.³⁸

4.4 Fördelar med lagförslaget

Ett kronvitnessystem är inte enbart behäftat med nackdelar utan det finns också fördelar värda att beakta. Den främsta fördelen som utredningen pekar ut är effektiviseringen av myndigheternas brottsbekämpande arbete. Tanken är att skapa ett incitament för misstänkta att samarbeta med rättsväsendet och därigenom komma åt tystnadskulturen. Med viktiga uppgifter som lämnas till exempelvis polis eller åklagare kan flera brott uppklaras, än de man kommer åt idag. Bland annat Åklagarmyndigheten är positivt

---

³⁶ SOU 2005:117 s. 86–88.

³⁷ Särskilt yttrande till SOU 2021:35, s.501 ff.

³⁸ Remissyttrande R-2021/1115, s. 2–4.

inställda till ett kronvitnesssystem som lösning på tystnadskulturen, det är dock värt att poängtera att de är osäkra på om lagförslaget i sig är tillräckligt.³⁹

I tidigare utredningar har man ifrågasatt bevisvärdet av de uppgifter som ett kronvittne lämnar. I den senaste utredningen (SOU 2021:35) bemöts påståendet med att peka på att frågan om bevisvärdering är ett problem av praktisk snarare än principiell karaktär. Med det åsyftar man att praktiska problem har praktiska lösningar.⁴⁰ Att det skapas incitament för ett kronvittne att ljuga i syfte att åtnjuta en strafflindring är en beaktansvärd risk, men utredningen menar att risken inte bör överdrivas. Både åklagare och domstolar är vana vid hantering av felaktiga uppgifter, oavsett om de kommer från ett eventuellt kronvittne eller inte. Om uppgifter som ett kronvittne lämnar om annans brottslighet faktiskt ska leda till en strafflindring, krävs det att uppgifterna är korrekta och har betydelse för utredningen. Dessutom kommer uppgifter från ett kronvittne inte att ensamt utgöra grund för en fällande dom. Utredningen fastslår därför att vinsten med ett kronvitnesssystem väger tyngre än risken för bevisvärderingsproblem.⁴¹

Som tidigare nämnt har 29 kap. 5 § 5 p. BrB, angivelse av egen brottslighet, fått en begränsad tillämpning i praktiken. Brott inom de kriminella nätverken begås oftast av flera personer och att enbart lämna uppgifter om sig själv torde vara omöjligt utan att avslöja någon annan. Om den misstänkte nu kan förvänta sig en strafflindring vid medverkan av annans brottslighet, kommer incitamentet till samarbete att öka. Ett kronvitnesssystem som strafflindringsgrund är mot den bakgrunden en fördel i att öka tillämpningen av 29 kap. 5 § 5 p. BrB.⁴² Som inledningsvis nämndes är effektivisering ett återkommande argument. Att klara upp fler brott i större utsträckning skulle på sikt även kunna få preventiva effekter.⁴³

---

³⁹ SOU 2021:35, s. 215–217.

⁴⁰ Ibid s. 221.

⁴¹ Ibid s. 221–222.

⁴² Ibid s. 224.

⁴³ Prop. 2021/22:186 s. 53.

5. En komparativ utblick - Danmark

5.1 Inledning

I kriminalpolitiska debatter hänvisas det oftast till Danmark som förebild.⁴⁴ På många sätt har Sverige och Danmark en rättstradition med flera likheter, men också olikheter. Redan år 2004 införde Danmark ett kronvitnesssystem, 18 år efter det att svenska fängelsestraffkommittén avstyrkt från ett införande.⁴⁵ I den danska *straffeloven* regleras straffmätning och påföljdsval, fängelse och böter är de allmänna straffen.⁴⁶

När dansk domstol ska fastställa straffvärdet för ett brott, ska de enligt 10 kap. 80 § straffeloven ta hänsyn till brottets allvarlighetsgrad och omständigheter förknippade med gärningsmannens person. Likt den svenska lagstiftningen är syftet att bland annat främja social rättvisa.⁴⁷ I 10 kap. 82 § straffeloven finns de förmildrande omständigheterna, paragrafen går att närmast liknas vid de svenska billighetsskälerna i 29 kap. 5 § BrB. I den danska lagstiftningens tionde punkt finns en strafflindringsgrund som behandlar kronvittnen. En tilltalad som frivilligt lämnar avgörande uppgifter om annans brottsliga gärning kan få en strafflindring.⁴⁸

5.2 1998 års fall från Højesteret

Trots att strafflindringsgrunden avseende kronvittnen infördes först år 2004 så hade kronvitnesssystemet redan vuxit fram i Danmark genom praxis. Året var 1998 när Danmarks högsta domstol, Højesteret, meddelade en dom där ett kronvittne fick strafflindring. Fallet handlade om ett grovt narkotikabrott där flera personer var inblandade i gärningen. Den tilltalade hade medverkat i utredningen i den utsträckning att även de andra gärningsmännen kunde lagföras och dömas. Højesteret menade att den tilltalades

---

⁴⁴ Jfr Engzell-Larsson (2020), ”Gör som Danmark i kampen mot gängen”.

⁴⁵ Lov nr 218 af 31 marts 2004 om ændring af straffeloven og retsplejeloven.

⁴⁶ SOU 2008:85, s. 202.

⁴⁷ Jfr 29 kap. 1–5 §§ BrB och avsnitt 3.1.

⁴⁸ Lov nr 218 af 31 marts 2004 om ændring af straffeloven og retsplejeloven.

medverkan borde beaktas vid bedömning av straffvärdet. Højesteret dömde därför den tilltalade till fem års fängelse i stället för sex år.⁴⁹

I samband med att domen meddelades utfärdade *Rigsadvokaten* i Danmark en skrivelse. Skrivelsen innehöll förtydligande riktlinjer för strafflindring vid medverkan av annans brott. Syftet var att precisera de situationer som omfattas av strafflindringsgrunden och därigenom öka förutsebarheten. Skrivelsen innehöll bland annat riktlinjer för det praktiska förfarandet, exempelvis ska den misstänktes försvarsadvokat delges väsentlig information. Sådan väsentlig information kan vara när förhör med kronvittne ska hållas eller information om att strafflindring kan bli aktuellt. Därutöver är det viktigt att den tilltalade är införstådd med att inga garantier om strafflindring utlovas, efter att informationen lämnats ska detta nedtecknas.⁵⁰

5.3 Införandet av kronvitnesssystemet

Efter domen uppkom diskussioner om ett införande av ett kronvitnesssystem. I det danska förarbetet från 2002 som föregick införandet 2004, går det att finna liknande argument som de svenska förarbetena.⁵¹ Två av de huvudsakliga argumenten för ett införande av kronvitnesssystem var dels att klara upp allvarliga brott, dels processekonomiska skäl. Med ett kronvitnesssystem kan polismyndigheten få hjälp av ”insidan” och därigenom klara upp svårutredda brott. Argumenten emot ett införande i de danska förarbetena går att likna vid de svenska motargumenten. Exempelvis ifrågasatte man trovärdigheten från kronvittnen, den beaktansvärda risken för oriktiga uppgifter och risken för att ledare inom organiserade gäng skyller på yngre medlemmar. I förarbetet betonas det dock att domstolen besitter värdefulla kompetenser och erfarenheter, däribland kompetensen att utföra trovärdighetsbedömningar. Därutöver ansåg utredningen att Rigsadvokatens riktlinjer skulle vara fortsatt gällande och att de praktiska riktlinjerna skulle följas. Utredningens slutsats var därför att ett kronvitnesssystem i Danmark bör införas.⁵²

---

⁴⁹ Dom från Højesteret: U. 1998,1317 H.

⁵⁰ Anklagamyndighetens årsberetning 1998–99 s. 20 ff. (Meddelelse nr. 11/1998).

5.4 Effekter av införandet

Flera personer har fått strafflindring efter införandet av kronvitnesssystemet i Danmark. Ett fall handlade om en person T som var medlem i AK 81 och Hells Angels, han var åtalad för bland annat mordförsök. T var behjälplig under utredningen, både vad avsåg sin egen brottslighet och *andras* brottslighet. Till följd av det lämnade vittnesmålet från T, kunde andra medlemmar från Hells Angels och AK81 ställas inför rätta. Højesteret beaktade både förmildrande och försvårande omständigheter, de förmildrande omständigheterna var just de vittnesmål som T lämnat i form av ett kronvittne. T dömdes till 12 års fängelse i stället för brottets egentliga straffvärde på 16 års fängelse.⁵³

I dansk doktrin råder det delade meningar över effektiviteten och rättssäkerheten av kronvitnesssystemet. Smith m.fl. är kritiska till regleringen och anser att risken är stor att personer inom ett kriminellt nätverk motiveras av regleringen till att samla in information om andras gärningar, för att sedan kunna använda dessa när de själva ställs inför rätta.⁵⁴ Henricson är mer positivt inställd till ett kronvitnesssystem. Han påpekar att danska domstolar är väl införstådda med risken för felaktiga vittnesutsagor och därutöver också det låga bevisvärdet. Trovärdighetsbedömningen är en sedvanlig arbetsuppgift för domarna och torde därför inte påverka rättssäkerheten, menar Henricson.⁵⁵

---

⁵³ U 2011.2203 H, den hjälpsamme tilltalade

⁵⁴ Smith m.fl., Straffeprocessen s. 650

⁵⁵ Henricson (2012) s. 353–354 f.

6. Analys och slutsats

6.1 Analys

Kronvittnen är ett aktuellt ämne. Uppsatsen har nu gått igenom gällande rätt, relevant praxis och det lagförslag som publicerats i mars 2022⁵⁶. När jag började skriva på min uppsats var jag starkt emot ett införande av ett kronvitnesssystem, men under skrivandets gång fluktuerade min ståndpunkt flera gånger. Jag ska nu dra några avslutande slutsatser, redogöra för mina åsikter och besvara uppsatsens frågeställningar.

Den första frågeställningen som jag ska besvara är vilka huvudsakliga för- och nackdelar ett kronvitnesssystem är förknippat med, utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv. Sverige är en rättsstat, en rättsstat ska vara rättssäker. Utifrån det som redogjorts för i uppsatsen innebär det bland annat att en brottmålsprocess ska vara rättvis, effektiv och förutsebar.

Det finns en oro kring att ett kronvitnesssystem skulle uppmuntra till skvaller, enligt min mening är denna orolighet överdriven. Av naturliga skäl kommer det att föreligga ett incitament till att skvallra om ett kronvittne har en strafflindring att se fram emot. Detta torde dock bedömas som positivt snarare än negativt. Jag menar att det är samarbete som uppmuntras, snarare än skvaller. Argumentet om uppmuntran till skvaller är därför inte ett hållbart argument. Det blir däremot aktuellt att diskutera problemen förknippade med skvaller när den också inbegriper incitament till att *ljuga*. Staten skapar ett incitament för den som lämnar en vittnesutsaga att ljuga och *det* är att bedöma som ett rättssäkerhetsproblem. I en brottmålsprocess, som bland annat ska vara rättvis, kan det knappast anses som rättvist att låta staten skapa tillfällen för lögn? Detta leder mig in på ett av de främsta argumenten mot ett kronvitnesssystem – bevisvärderingen.

Lögner i vittnesmål förekommer. Med en strafflindring som belöning i ekvationen kommer incitamentet till att göra så att öka. I den senaste utredningen (SOU 2021:35) förekommer dock, till synes, övertygande motargument. Det råder fri bevisvärdering i Sverige och domare torde mot den bakgrunden inneha den erfarenhet som krävs för att kunna bedöma trovärdigheten hos ett vittne. Jag ser dock en problematik i att föra en sådan argumentation.

---

⁵⁶ Se avsnitt 4.2 för lagförslaget.

Å ena sidan kan man fråga sig hur domarna ska bedöma ett fall där två medbrottslingar pekar ut varandra. Är det först till kvarn som gäller? Om inte, vad gäller då? Å andra sidan kan man fråga sig om bevisvärderingen verkligen är ett principiellt problem. I brottmål gör domstolen en helhetsbedömning av vad som framkommit i målet, och en kronvittnesutaga kommer aldrig att ensamt vara tillräckligt för en fällande dom. Bevisvärderingen som sådan är mot den bakgrunden inte det stora problem som kritiker får det att framstå som. Jag väljer dock att ifrågasätta *förutsebarheten* med bevisvärderingen och med det den formella rättssäkerhetens efterlevnad. Den fria bevisvärderingen skapar därför egentligen problem. Enligt lagförslaget kan en strafflindring bli aktuell när en tilltalad lämnar uppgifter av *väsentlig betydelse*. En misstänkt som lämnar uppgifter om en annans brottsliga gärning kan inte förutse domstolens bedömning i vad som anses vara väsentligt och *det* torde vara ett rättssäkerhetsproblem.

I sammanhanget har vissa också argumenterat kring risken för att de yngre inom ett nätverk beskylls. Som rapporten från Brå påvisat är det inte ovanligt att yngre personer inom kriminella nätverk tar på sig skulden för ett brott. Eftersom lojalitetsbanden är så starka inom nätverken och känslan av broderskap väger tungt, väljer medlemmarna att ”minimera” sina förluster och låta den yngsta ta skulden. Jag är dock tveksam till förverkligandet av denna risk. Den starka tystnadskulturen torde snarare innebära att medlemmarna inte beskyller varandra. Samtidigt kan den starka tystnadskulturen knappast gälla *alla* medlemmar? Visserligen finns någon yngre, *nyare medlem* som riskerar att felaktigt pekas ut och därigenom finns det en risk för att yngre beskylls. Med hänsyn till att kriminella nätverk har olika uppsättningar och grad av lojalitet, är det svårt att förutse realiseringen av denna risk. Argumentet är i viss mån hållbart.

Detta leder mig in på min andra frågeställning. Kommer ett kronvitnesssystem att knäcka den tystnadskultur som präglar de kriminella nätverken och leda till att fler brott uppkläras? Min slutgiltiga uppfattning och bedömning är ett nekande svar. Jag har svårt att se att ett kronvitnesssystem som strafflindringsgrund kommer att ha den påtagliga effekt på tystnadskulturen som lagstiftaren eftersträvar.

Tystnadskulturen är starkt implementerat inom de kriminella nätverken. Som rapporten från Brå påvisar finns det starka lojalitetsband mellan medlemmarna och skvaller är oftast förknippade med repressalier. I ”Bilsprängarmålet” fick DL en strafflindring på grund av

det hot och våld som han fick utstå i samband med sin vittnesutsaga. Genom rättsfallet fick Högsta domstolen det att framstå som att repressalier är undantag snarare än huvudregel. Jag håller med Olsson och Nilsson i att detta är problematiskt, repressalier vid skvaller torde vara huvudregel och *inte* undantag. Detta stöds av den rapport som Brå utfört där det är tydligt att repressalier vid skvaller är en accepterad norm bland medlemmar i de kriminella nätverken. I samband med "Bilspångarmålet" menar vissa kritiker att Sverige redan har ett kronvitnesssystem, genom bakvägen. Jag är beredd att hålla med. Eftersom repressalier i princip är huvudregel vid skvaller så kan man utgå från att *alla* kronvittnen får en strafflindring – även om vi inte har ett kronvitnesssystem reglerat i lag. Men är det inte då rättssäkert att kodifiera gällande praxis? Möjligtvis. Att införa ett kronvitnesssystem som strafflindringsgrund är prima facie ett bra förslag, men avsaknaden av förutsebarheten är ett stort problem, enligt mig. Ett plea-bargain system hade egentligen haft en bättre effekt. Som jag dock redan redovisat för är ett sådant system inte aktuellt att införa i Sverige. Eftersom risken för repressalier är så stor torde en medlem i ett kriminellt nätverk inte våga lämna en kronvittnesutsaga. Argumentationen för ett kronvitnesssystem bygger i princip på den effektivitetsvinst som finns att hämta och när det saknas belägg för dess genomförande, faller också argumentationen.

Rättssäkerhet och effekt sätts oftast som motpoler till varandra, där en får vika när den andre väger tyngre. När effektiviteten i detta fall inte uppfylls saknas det anledning att låta rättssäkerheten stå tillbaka. Önskan om att upplära brott och komma åt tystnadskulturen är stor, men lagförslaget är inte träffsäkert för den effekt som eftersträvas.

I Danmark har man tillämpat ett kronvitnesssystem sedan 2004 och man har, likt Sverige, problem med kriminella nätverk och tystnadskulturer. I uppsatsen har det redogjorts för ett fall från Højesteret där ett kronvittne fått strafflindring efter ett viktigt vittnesmål. I vilken *utsträckning* som brott upplärats och om tystnadskulturen i viss mån knäckts är oklart. Danmarks kronvitnesssystem är i form av en strafflindringsgrund och går alltså att likna vid det svenska lagförslaget. Att Danmark används som förebild är förstäligt med hänsyn till de tillämpat ett kronvitnesssystem i nästan 20 år. Men det är inte ett övertygande argument för ett införande när det råder oklarheter i effekten av systemet, vilket enligt mig är viktigt i sammanhanget.

Jag skulle vilja återkoppla till diskussionen kring rättssäkerheten. Kritiker pekar även på att likabehandlingsprincipen skulle åsidosättas. Jag delar denna uppfattning. Lika fall kommer inte längre att behandlas lika eftersom kronvittnen kommer att få ett mildare straff än andra gärningsmän i samma situation. Detta skapar problem för domstolen att döma enhetligt och att utge strafflindring i likartade fall, vilket går mot syftet med billighetsskäl. Med det kommer en oförutsebar rättstillämpning att skapas och rättvisa kommer inte längre att prioriteras. Jag vill i sammanhanget påminna läsaren om 29 kap. 5 § 5 p. BrB – angivelsen av det egna brottet. Det finns även där en osäkerhet i om de uppgifter man lämnar kommer att leda till att man får en strafflindring. Men det handlar om uppgifter avseende *en själv* och inte någon annan. Enligt Bengt Ivarsson har regeln dessutom inte givit den effekt man önskat – ett ökat samarbete med rättsväsendet. Om detta beror på den svåra gränsdragningen av egen och annans brottslighet, är oklart. I vart fall är det en chansning att så skulle vara fallet, och en chansning är inget tungt vägande argument för ett införande av ett kronvitnesssystem.

Kritiker menar dessutom att det finns en risk för polis eller åklagare att överdriva kronvittnets roll i svensk processrätt inför den misstänkte och utlova strafflindring. Om detta i ett senare skede inte uppfylls finns stora risker för att allmänhetens förtroende för rättsväsendet sjunker, och därigenom rättssäkerheten. Detta är dock ett problem av praktisk karaktär, med en praktisk lösning. Rigsadvokaten i Danmark utfärdade riktlinjer i samband med införandet kronvitnesssystemet, en försvarsadvokat ska exempelvis vara med när kronvittnet lämnar sitt vittnesmål. Jag är positiv till att liknande riktlinjer införs i Sverige och min uppfattning är att denna oro är överdriven. Samtidigt kan man ifrågasätta lönsamheten av denna praktiska lösning. Är det lönsamt att införa ett system som spelar på rättssäkerheten och föra in riktlinjer, när mycket tyder på att den effekt som önskas inte kommer att nås? Troligtvis inte.

6.2 Sammanfattande slutsatser

De huvudsakliga argumenten mot ett kronvitnesssystem grundar sig i rättssäkerhetens efterlevnad. Det finns en utbredd oro kring bevisvärderingen av en kronvittnesutsaga och grundläggande principer som åsidosätts med ett sådant system. Argumenten för ett kronvitnesssystem grundar sig i stället i effektivitetens efterlevnad. Att komma åt

tystnadskulturen är av särskild vikt. Jag anser att det finns tungt vägande argument på båda sidor, likväl som svaga argument på båda sidor. Min slutgiltiga uppfattning är dock att lagförslaget är behäftat med en del rättssäkerhetsproblem. Det råder stora oklarheter i förutsebarheten för individen, dessutom är det problematiskt att låta staten skapa incitament för lögn. Vad avser effekten med lagförslaget är jag ytterst tveksam till dess genomslag. Med det kronvitnesssystem som regeringen vill införa blir det upp till den misstänkte att göra en proportionalitetsbedömning. Är det värt att lämna uppgifter om min medgärningsman, riskera allvarliga repressalier, och därigenom *kanske* få en strafflindring? Svaret torde vara nej – ingen kommer våga skvallra. Om effekten som eftersträvats skulle ha goda belägg för att uppfyllas hade jag varit positivt inställd till ett införande. Men tystnadskulturen kommer inte att brytas i den utsträckning lagstiftaren önskar, och fler brott kommer därför inte heller att uppkloras.

Jag är inte längre starkt emot ett införande av ett kronvitnesssystem. Men för att ett införande av ett kronvitnesssystem, som är udda för svenskt rättssystem, ska vara befogat och accepterat måste det ställas krav på lagstiftaren att presentera övertygande argument. Detta har lagstiftaren inte lyckats göra och vinsten med ett kronvitnesssystem är enligt min mening inte tillräckligt hög för den kostnad som det innebär – rättssäkerheten.

Slutligen, den svenska rättsordningen bygger på en del viktiga principer som måste upprätthållas. Införandet av nya processuella och brottsbekämpande regler bör övervägas med stor försiktighet. Lagförslaget är problematiskt och lämnar många frågor obesvarade. Skulle lagförslaget införas i svensk rätt kommer vi att bege oss in i en godtycklig mark där gränserna tänjs ut, utan en verklig effekt. Att regeringen ändå väljer att gå vidare med lagförslaget torde vara av *politiska* snarare än juridiska skäl.

Käll- och litteraturförteckning

Offentliga tryck

Sverige

Statens offentliga utredningar

SOU 1986:14, *Påföljd för brott – om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning mm.*

SOU 2005:117, *Ett effektivare brottmålsförfarande – några ytterligare åtgärder.*

SOU 2008:85, *Straff i proportion till brottets allvar.*

SOU 2021:35, *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring.*

Propositioner

Prop. 2021/22:186, *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring.*

Remissyttrande

Remissvar från Advokatsamfundet, R-2021/1115.

Danmark

Betaenkninger:

Straffelovrådets betaenkning om straffsaettelse og strafferammer I, betaenkning nr. 1424/2002; L99. *Forslag til lov om ændring af straffeloven og retsplejeloven.*

Folketingstidende:

Lov nr 218 af 31 marts 2004 om ændring af straffeloven og retsplejeloven.

Övrigt:

Anklagemyndighetens Årsbetering 1998–1999, Rigsadvokaten meddelse nr 11/1998.
Behandlingen af sager, hvor sigtede gøres bekendt med muligheden for strafnedsættelse som følge af forklaringer om medgerningsmænd.

Litteratur

Asp, Petter, Ulväng, Magnus & Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, upplaga 2:2, Iustus Förlag, Uppsala, 2013

Henricson, Ib, *Politiret*, udgave 5, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 2012.

Jareborg, Nils och Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, upplaga 6, Wolters Kluwer, Stockholm, 2020.

Nääv, Maria & Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, upplaga 2a, Studentlitteratur, Lund, 2018.

Nilsson, Tomas, "Ett reformerat påföljdssystem – synpunkter från en försvarare", SvJT 2010, s. 480.

Olsson, Thomas, "En ny strafflindringsgrund", SvJT 2010, s. 489.

Orton, F., "Rättssäkerhet och effektivitet", SvJT 1983, s. 556.

Smith, Eva, Jochhimsen, Jørgen, Kistrup & Michael, Lund Poulsen, Jakob.
Straffeprocessen, upplaga 2, Köpenhamn, 2008.

Zila, Josef "Om rättssäkerhet" i SvJT 1990 s. 284.

Ågren, Jack, "Straffrabatt för kronvittnen som riskerar hot om allvarliga repressalier", Juridisk tidskrift nr 3 2009/10, s. 697.

Ågren, Jack, brottsbalk (1962:700), kommentar till 29 kap. 5 § BrB. Upptagen 2022-04-20.

Elektroniska källor

Engzell-Larsson, Lotta, *Gör som Danmark i kampen mot gängen*, Dagens Industri, tillgänglig på < <https://www.di.se/ledare/gor-som-danmark-i-kampen-mot-gangen/>>. Upptagen 2022-05-15.

Justia, Plea bargain. Oktober 2021, tillgänglig på < <https://www.justia.com/criminal/plea-bargains/>>. Upptagen 2022-04-02.

Polismyndigheten, *Bekräftade skjutningar per region och månad*. December 2021, tillgänglig på < <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/sprangningar-och-skjutningar/>>. Upptagen 2022-04-02.

Polismyndigheten, *Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten i polisregion Stockholm, 2021*, tillgänglig på < <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2021/oktober/ny-kartlaggning-av-kriminella-natverk-i-stockholm/>>. Upptagen 2022-04-06.

Polismyndigheten, *Utsatta områden, 2022*, tillgänglig på < <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/utsatta-omraden/>>. Upptagen 2022-05-10.

Skinnari, Johanna och Jonsson, Anna och Vesterhav, Daniel, *Tystnadskulturer — en studie om tystnad mot rättsväsendet*, Brottsförebyggande rådet, 2019, tillgänglig på <<https://bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2019-10-01-tystnadskulturer.html>>. Upptagen 2022-04-16.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

”Bilsprängarmålet” i NJA 2009 s. 599.

Højesteret

Højesterets dom U.1998.1317 Nedsættelse af straf for narkotikaforbrydelse under hensyn til medvirken ved sagens oplysning. [cit. U.1998.1317]

U.2011.2203. (H.D. 4. maj 2011 i sag 102/2011), Ikke grundlag for yderligere strafnedsættelse i en sag, hvor T havde samarbejdet med politiet. [cit. U.2011.2203]